

A kő útja (2.)

Írta SZILI LEONTIN

— Nem volt baj a mamával? — minden szerdán ezzel a kérdéssel toppan Vera elébe a fiatal Mellerné. Pedig hol van már ő is a fiatalságtól! Szeme fátyolozott a sok lelki és testi kifáradástól, dehogyan van rá ideje, ereje meg felesleges pénze, hogy időnek előtt megöszült hajának hamis illúziót festessen a fodrásznál, hiába kárpálják érte a barátnői. Túlságosan kisavazta a közel öt esztendő, amit szelütötte béna anyósának az ágya és a karosszéke közelében élt le. Erős akaratú markolta mindvégig a türelmét, fáradhatatlanul válaszolt a gyermekesen együgyű sztereotip kérdésekre, de egy reggelen rádöbent idegeinek elkerülhetetlen rövidzárlatára. Ijedten érezte, meghaladja már erejét kegyes hazugságainak szüntelen ismétlése, az öreg belek túlbuzgóságának kiszámíthatatlan kitörései, vagy éppen lanyhaságának valamiféle radikális orvoslása. Bármenyire szánta, az óriási pelenkák rendbe hozása egyre gyakrabban kavarta fel a gyomrát, az ember felsőbbrendűségébe vetett hitét. Akarta, mindenáron akarta, de semmiképpen sem győzte már a sok gépelés mellett, amellyel meg kellett toldania az elkerülhetetlen kiadásaira szükséges fedezetet. Emberséges körzeti orvosuk egyszer félrevonta az urát, és négy szemközt figyelmeztette: ha ez így folytatódik, a fiatalabb előbb mehet el az öregnél. Mégis, amikor az orvos erélyes közbenjárására bekövetkezett a nagy változás, lelkiismeretét szüntelen mardosta az elcsöndesedett lakásban feléje görbülő megüresedett karosszék. Leküzdhetetlen szánaalmát és aggályosságát próbálta ellensúlyozni a különlegesen jó bánásmódot megcélzó — anyagi erejüket messze túlhaladó — borítékokkal és apró figyelmességekkel. Verával könnyű volt a dolga, de Márta nővér szigorú határozottsággal utasított vissza mindenfajta külön juttatást; csak a köteleességemet teljesítem, mondta röviden. Vera vele kapcsolatosan sokat sejtető félmondatokat ejtett el, például ilyeneket: Az öregeket nem lehet már megváltoztatni, felelőtlenül fecsegő szájukra sem lehet lakatot tenni, de a hozzájuk tartozóknak nem ártana mérlegre tenni minden egyes Márta előtt kijelentett szavukat. Pedig a fiatal Mellerné — a többiekkel együtt — százszorta rokonszenvesebben érezte Mártát. Tőle senki sem hallott szirupos szólamokat a soron levő drágámról, sose dicsekedett extra szolgáltatásokkal, mégis gondja volt rá, hogy szabad idejében sorba nyírja a hosszúra nőtt vén karmokat, és gyöngéd határozottsággal valériána nélkül is le tudta szerelni Marina hisztériás rohamait. Volt türelme — és tudása — elbeszélgetni Janusek Bertával az igazi Horatiusról, mert ő már arisztokrata mama nélkül is gimnáziumot végzett; a megváltozott kornak volt szerencsésen jól sikerült példánya, aki hivatásnak érzi választott pályáját, és benső törvénynek minden ember tiszta hitének és eszméjének tiszteletben tartását. Hogy Vera jól jövedelmező titkos üzemleiről adott-e valóban jelentést (amint Vera állította), azt persze senki sem tudhatta, de hogy senkinek, aki becsületes munkás életet él, nem kell tőle tartania, az hamarosan mindenki előtt világossá vált. Mindenképpen megértette az öregeket, például nagyon is jól tudta, hogy a Meller Janka nénit gyakran meglátogató deresedő hajú úr a civilruhás lelkipásztora, ilyenkor hát mindannyiszor diszkrétan félrevonult, hogy őt a szent ostya magához vételében zavartalanul részeltethesse.

Tudta ezt a fiatal Mellerné is; magában régen megvonta már Márta javára az egyenleget. De természetesen — anyósa érdekében — kellő megilletődéssel nyelte a szokásos szerdai nokedliket, hogy a felülmúlhatatlan Verának sikerült Janka néni számára újabb külföldi injekciókat kijárnia, hogy tegnap a soron kívüli fürdetés után alaposan megmasszírozta a drágámat, akinek olyan kitűnő az étvágya, hogy — „egyem a zúzaját!” — ma kétszer is repetált a déli töltikéből. Naponta többször is tanácsos felülnie — s persze ő, Vera ülteti fel — és beszélgeti, sokat beszélgeti, hogy mozgásra serkentse az öregségtől meglustult tüdőlebenyeket.

Újból zizzent a fehér kötényzseb, de a borítékon kívül egyéb nem került ezúttal Vera számára felszínre a kockás szatyorból. Sem soron kívüli csokoládé, sem kölni vagy nájonharisnya, és ez meglehetősen lehervasztotta a kedvét, mert mára esedékes lett volna már valamiféle külön figyelem. Tudta ezt a fiatal Mellerné —

Kata — is, érzett is valamiféle büntudatot, hogy valamiképpen mégiscsak elő kellett volna kerítenie, két nappal a fizetés előtt is. No, majd legközelebb, nyugtatta magát, de leküzdhetetlen rossz érzéssel haladt végig a fehér dunnás ágy-sorok között.

Öreg Mellerné már messziről felismerte a menyét. Tekintete felhőtlenül tisztult, és becézésre vágyón nyújtotta feléje ágas-bogassá torzult göcsörtös ujjait. hogy Kata a tenyerébe fogva, gyengéd kényeztetéssel simogassa májfoltos öreg kezét. Furcsa viszony volt a kettőjüké, valóban nem mindennapi anyós-menyi komplexum. Katát, aki érzelmes volt és gyermekkorától anyátlan, egy csipetnyi melegséggel „vajaskenyérré kenhette volna” az anyósa. De Mellerné szigorúan becsületes élete csupán kötelességeket ismert; nem jött rá a szeretet ízére. Az érzelmi megnyilvánulásokat gyöngeségnek tartotta, így Kata — együttes életükben — sose melegegkedhetett fel a közelségében. Sose beszéltek egymással lényeges dolgokról, sőt, az önfeláldozások nehéz éveiben akárhányszor szólt fia feleségéhez igaztalanul keményen az öregasszony. Kata nem vette különösebben a lelkére, mert orvosuk előre figyelmeztette, hogy a szklerózis okozta ingerültségek természetszerűleg épp azok ellen irányulnak, akik a beteg közelségében élnek. Megértette ezt az eszével, időnkénti szekatúráit, próbálta is egyszerűen köresetnek minősíteni, de lelke legmélyén mégiscsak megsebezte hálátlanságnak érzett keménysége. Azután, amikor öreg Mellerné már az otthon kriptájának lakója lett, furcsa módon megváltozott. Váratlanul felforrósodott érzéssel várta minden szerdán a menyét. A távolság felszépítette együttes életüket, épp egyre homályosuló agyában billent értékítélete Kata javára, a türelméről. Lehetséges, hogy — az út vége felé tartva — sokan tapintanak rá ösztöneikkel biztosabban az emberi kapcsolatokat átfűtő lényegre? És ez kifejezésre jutott a külsejében is: meglágyította arcának régebben férfiasan markáns vonásait, sőt a hangját is. Ő, aki munkaképes korszakában röstellt volna bármiféle kis gyöngöseséget (még a nátháját is letagadta), időtől egyre jobban szétmorzsolódó sziklалényéből új életre hagyta feltámadni régen múltba süllyedt nyűgös gyermekességét; valamiféle ámitó képzetrel meghalt anyjának személyével azonosította a halk szavú asszonyt, fiának a feleségét.

Kata is így érezte: az ő nyűgös öreg gyermekének, akiért elsősorban ő felelős. És elsimogatta az ágas-bogas indákká torzult bütykös ujjakat, a tenyerébe simuló kemény csontokat, mert mi egyebet is adhatott volna neki útravalóul? És megértette a zavaros szemek büszke hivalkodását is, hogy „látjátok, miféle anyósa lehettem a menyemnek, ha így becézget?” — talán ez volt körülhordozott tekintetének a mondanivalója, de lehet, hogy több, bensőbb, sokkal lényegesebb.

És ifjabb Mellerné különös anyaságából Doktor Bertának is jutott egy-egy sugár: az ő állapotok iránt is gyengéden érdeklődött, számára is hámozott narancsot. Hol az egyiknek, hol a másiknak szájába dugott egy-egy girizdet, habár Berta hét közben egészen jól látta el önmagát, sőt Jankát. De ilyenkor neki is jól esik a kényeztetés; jól esik az mindenkinek. Ilonk is, hogy felaprózza az almáját, mert késik a lánya, a barátnője meg türelmetlenkedik. Még Ancsa is vizet kér tőle, pedig nem is szomjas, de megragadja az alkalmat, hogy alattomban odabökheti a rágalmaik Doktor Berta ellenében.

— Jó lesz megszámolni, mennyi maradt a mama bukszájában — súgja oda gonoszul —, mert láttam, amikor megdézsmálta. Minden jó falatot elzabál a Janka néni szájából az a doktor szarka!

Katát megszurkálják a szavai. Nem hisz neki, de mégis kényelmetlen érzés, és az erszény valóban üres, pedig egy hete még két húszas bújít meg a belső rekeszében. A múlt heti extra-mosást sem fizette meg Fáncsi néni a mama, — s most ő sem adhatja meg, hisz a két utolsó tizesével kell gazdálkodnia a holnaputáni fizetésig. Majd beszélék Fáncsi néniel, — határozza el, s egyre fokozódóbb rossz érzéssel bökdösi a gyanú. Kifelé menet, egyenest Verának csapódik a hallban, de mintha bújna előle? A két húszas dolgában ő lenne tán a ludas? Eh, úgyse derül ki az igazság; ha többről volna szó, akkor se volna feleslegre senkit, de a jövőben azért óvatosabbnak kell lennie.

Vera azonban hirtelen visszafordul. Fontoskodó titokzatossággal vonja félre, a sarokba, és Katában — maga sem tudja mért — egyre erősödik a rossz érzése.

— Valami baj van a mamával? — kérdi elhalványodva.

Vera bólint. Jobb túlesni a dolgon, gondolja, be kell adni neki a keserű pirulát, esetleg kistrófolnia belőle, ami még kistrófolható. De késik a válással. Meg kell

fontolnia, hogy mit mond. Rágyújt hát egy cigarettára, de előbb megkínálja az asszonyt. Tüzet adó keze már szilárdan tartja a gyufát, míg Kata ajkai között megremeg a cigaretta.

— Most jövök Benson doktortól — mondja végre a hosszúra nyúlt slukk után. — Nagy változások lesznek az otthonban.

— Változások?

— Igen — bólint Vera, és ajkára helyezett mutatóujjával parancsol szigorú titoktartást. A hangját erősen letompítja. — Arról van szó, hogy a kriptá lakóit egy új fővárosi kórház-részlegbe telepítik át. Persze Janka nénit is. Hacsak...

— Hacsak...?

— Én körömszakadtáig harcolok érte! — lobog színpadias pátozzal. — A lehetetlent is megpróbálom érte. Semmit sem ígérhetek, de előfordulhat, hogy sikerül töröltetnem a listáról...

Kata tudja, hogy most, ebben a pillanatban volna szükség a nyomós alátámasztásra; de mit számít az a szerényen meglapuló két tizes a retiküljében? Zavarodottan motyog valamit a hálájáról, és — mi tette? — lelkeben-testében egyformán ólmos csüggedtséggel tér vissza szegény öreg gyermekéhez a kórterembe, teljesen megfélemlítve Fáncsi néniről meg az extra-mosásról.

Vera utána néz. Bosszús kegyetlenséggel szívja be hűsös alsóját, és rágyújt egy újabb Darura. No jó, vonja meg a vállát, öreg Mellerné ezek szerint mindenképpen megy, Bujtás mama meg marad. Az előbb ugyanis — Kata szerencsétlenségére — mindkét Bujtás külön-külön leguberálta neki a maga szásását, és hazait is annyit hoztak, amennyinek a harmada is elég az öregasszonynak. És ami ennél is nyomósabb: Bujtás mamát nem kell örökké tisztába rakni, mint az öreg Mellernét, akinek a beleit már ópiummal sem tudja megfékezni.

És az elvetett követ útjában megállítani már nem lehetett.

Hiába lötött-futott, kilincselte öreg Mellerné életéért szívós akarattal a menyé, a fia. Mert erről volt szó: a még hátralevő pár hónapjáról, legfennebb egyetlen, utolsó esztendejéről.

— Értse meg, főorvos úr — bizonygatta izgatottan Kata Benson doktornak —, ilyen vén fát átültetni már nem lehet! Hisz itt is oly nehezen eresztett gyökeret! És most újból kitépni? A halálos ítélete volna. Mondja kérem, tiszta lelkiismeretére, olyan állapotban levőnek tartja, hogy kibírhat még ekkora változást?

Benson, aki egy követ fűjt Verával, állig begombolkozott.

— Az állapota eléggé túrhető, természetesen a kórházhoz képest. És ott még gondosabb ápolásban lesz része; hisz egy kimondott kórház-részlegbe megy!

Kata szótlanul hagyta ott. Az otthon gondnokát kereste, de senki sem tudta, merre van. Mindenki elzárkózott, másra hivatkozott, eleve hártotta át kámfor-ként eltűnt személyekre a felelősséget.

Az elhajított kő feltartózatlanul röpült már kikerülhetetlen végzeté elébe!

Ifjabb Mellernének nem volt se éjjele, se nappala. Éfetzte, hogy itt egy jóvátehetően bűnös folyamat vette kezdetét, amiért nem egy, hanem több ember a felelős — tehát senki, illetve mindazok, akik megalkuvó magánérdekből, közönyből, vagy egyszerűen csak ostoba bürokratizmusból hiúsítják meg a közönség áldozatvállalásaiból megvalósított eredményeket. És hiába építenek — költséget nem sajnálva — újabb, meg újabb ápodákat az elaggottak számára, ha ahelyett, hogy az odagyökerezettek meghagynák a régiben, és a kinti elesettsé-gükben gondoskodásra sóvárgókat telepítenék az újba, merő érzéketlenségből a nagy nehezen végre gyökeret eresztetteket rángatják ki a lassan megszokott talajból, kitéve megkorhadtt törzsüket egy újabb átültetésnek.

Természetesen elvágatott az új otthonba is.

Megdöbbenve meredt a baljósan komor épülettömbre, mely valamikor, a régmúltban kolostor volt, később meg rabkórház. Az évszázados falakról — mint a homokóra szemcséi — hullott lassan a lepergő vakolat. A mély kapualj dohos torkából boltíves, zegzugos folyosóra jutott. A verejtékező falak mintha az egykor itt szenvedettek sóhajait visszhangozták volna, a sötét csönd benépesült körülötte szöges övvel önsanyargató barátokkal, kemény priccükön lelkiismeretükkkel viaskodó rablógyliskosokkal, és a homályos sikátorok nedves útvesztőiben bolyongva egyre jobban lázadozott kínzó tehetetlenségében: lehetetlen, hogy ide hozzák őket!

Most egy kovácsoltvas belső kapuhoz érkezett, mely valaha az elzárt klauzúra-ba vezethetett. A lenyomott kilincs engedelmeskedett, s a kapu mögött — mintegy varázslatra — megváltozott minden. Itt elkészültek már az átalakítással.

A klastrom, illetve börtön szorító kalodája átváltozott már a jelen élesen határozott, tiszta vonalaira. A cellák elválasztó falait áttörve, teret és levegőt szabadítottak fel. Egybeolvasztva kitágították a keskeny ablakokat is, széles benső párkányaira üdezőld növények valóságos erdejét varázsolva. A középkor ódon elzártága céltudatosan ésszerű modern kórtermekké tágult, melyek valóban hasonlíthatatlanul szebbek és kényelmesebbek voltak a szocilis alagsori kriptájánál. Csodát művelt itt a tervező és kivitelező, de mégiscsak más és új volt, Kata pedig tudta, hogy az öregség semmitől sem irtózik oly betegesen, mint a megszokottságtól eltérő mástól és újtól.

Az egyik teremben rátalált az új otthon vezetőnőjére is, aki szobájába tessékelve figyelemmel hallgatta meg. Határozott és résztvevően könyörületes embernek látszott, Kata megérezte, hogy a keze mindennemű kis és nagy érdekfőt mentes. Azt is érezte, hogy voltaképpen igazat ad neki, sőt meghatja mindenáron segíteni akaró kétségbeesése, de semmit sem tehetett, mert illetékes helyről fellebbezhetetlen utasítást kapott az első transzport haladéktalan befogadására. A terv szerinti utasítást végre kell hajtania. Így nem tehet mást, mint biztosította az asszonyt: legyen nyugodt, gondja lesz a mamára.

Kint, a szocilisban reggeli után hordták ki az átköltözésre ítéleteket a kriptából. Ott feküdtek a hordágyakon — sorjában — a kavicsos úton. A saját lábán csak Sztázi néni téblábolt nagy izgatottan, gyöngyös kis kalppal a kontyán, meg Mihalekné a mankója segítségével, szatyrában a Damján ajándékozta fiatal fikusz. A többi tíz, a hirtelen rájuk villant napfénytől riadtan hunyorogva, tehetetlen mozdulatlanságban várakozott. Itt künn milyen közelségben láthatják a lombok közül előbukkanó csókákat és varjakat; ejnye, egyike-másika mennyire hasonlít a hordágyak fekete kendőkbe bugyolált, hegyes orrú és hegyes állú teremtményeihez.

Vera aznapi beosztását felcserélte Mártával; mit is várhatott volna még tőlük a búcsúzáskor? Márta sose hátrált meg semmiféle nehéz feladattól: most is, gondosan titkolt megrendüléssel babusgatta, takargatta őket, igazgatta el féltett kis bugyraikat.

Lassan vánszorgott előre az idő, már delet harangoztak, amikor végre begördült a szocilis lemezelenített épülete elé — mint fekete rabkocsi — a hatalmas zárt teherautó.

Haza!... Haza!... hallatszott ki még a kriptából az ismerős papagájszólam, amikor elsőnek Ancsa hordágyát tolták a teherautóba, mint koporsót a temetési kocsi. Épen maradt felszeméből kibuggyant a könnye. A melléje került Ilon megsápadt óriás zsemle-arcára kiül az irigy vágyódás; tán soha nem kívánta még ennyire mohó vággyal a számára elérhetetlent: sírni, sírni, sírni!

Csikorogva érkezik melléje Becske Julis hordágya; egy szem savanyút nyom gyorsan Ilon elferdült szájába, és szigorúan szól rá: „Szopjad! Vigyázz, nehogy a torkodra szaladjon, és megfulladj tőle!” De remeg a hangja.

Doktor Berta itt is öreg kegyerespajtása, Meller Janka néni mellé kerül. „Mint Theseus, aki az alvilágba is elkíséri Pírihousát” — motyogja, s csak a valamikor spiclinek rágalmazott gyöngéd érzésű Márta érti meg a vén pedagógát. Ő tudja, hogy a baráti hűségről példálózik, s ez módfelett meghatja. Vajon akad-e az új otthonban valaki, aki időnként elkíséri Berta nénit az Olimposzra?

Ancsa másik oldalára Fuller néni kerül. Érett padlizsán-lila arccal liheg, fújtat, hörög víz után: Inni!... Inni akarok! — rikoltozza, és hadonászó kezével indulatosan markolja meg Ancsa vállát. „Honnét a csudából fakasszak vizet neked” — mormolja méla egykedvűséggel, mert most már ő sem a régi, folyvást berzenkedő garázda kakas. Nézi az eleven firhangjától lecsupaszított házat, az ablakot, amely mögött ott áll az ágy, ahol — úgy képzelte — eléri az utolsó perce... Persze, ott is rossz volt, de hol is lehetne jó neki? Azt a rosszat leg-alább ismerte már, míg az eljövendő rosszat... S hirtelen tör fel belőle a kései bánat: „Szebb volt azelőtt!... Véték volt letépdetni, amikor már odaszoktak végre!”

Mihalekné megéri töredelmes eszmetársítását. Dehát nem lenne a darázs-mérgű fullánk Ancsa, ha nem szórna a végére egy kis kénköves mennydörgést is: „Hogy száradna le a kezük!”

Végre együtt már mind a tizenkét hordágy. Márta is felkapaszkodott, hogy elkísérje öreg pólyasait. Lassan indul útjára a nagy kocsi, szűk ablakai oly homályosak, mint a benti hályogos szemek; amúgy sem látnák meg a fák sűrűjéből

előpiruló ritkás berkenyékét, a fák törzsei között ezüstösen elúszó pókhálókat, enyészetes őszike-költészetével a vénasszonyok búcsúzó nyarának, — csak érzik, szavakban meg nem fogalmazhatóan, az elfutó és soha vissza nem térő tájat.

A sima aszfaltút még elringatja őket, de azután hirtelen durva zökkenőkre vált a javításra váró feltört szakasz sűrű buckáin és gödrein. Meller Janka néni is felszisszen a fájdalomtól, kényes csontjaiba oly élesen hasít az istentelen rázás. Szíve összeszorul, gyomra émelyedik valamiféle szédítőnek érzett rohanástól, mely egyre keményebb zökkenőkön át röpti a homályos és ismeretlen cél felé. Márta aggodalommal figyeli az arcát: szorosan lezárt ráncos szemhéjait, kihégyesedett orrát és állát. Mintha már élet sem volna benne. Görcsösen összekapaszkodó ujjait is összekulcsolja, akár a halottak.

Kusza érzések nagy bizonytalansága szorongatja szegényt. A vágy: bár toppanna most mellé a fia, vagy a menyé... Vagyis az anyja... És fogná a tenyerébe, simogatón a kezét... Haza!... Haza!... visszhangzik még fülében a kis Rapcsákné sztereotip papagájszólama, miközben a félelmes rohanás zűrzavarából váratlanul feltisztult előtte az egykori szolnoki indóház emeleti lakásának frissen sikált puhafa padozata... A terített asztalon — hát nem tört el? — a pirospöttyös bögre... A reggeli kávé, tetején a pillés, ízes fölvél... a frissiben sült házi-kenyér jó illata... Persze, szerda a kenyérsütés napja... Látogatni is mindig szerdán jön a szocilisba az anyja... Kenyérsütéskor már hajnalban kel... De őt sem kell kizavarnia az ágyból... Csupasz, izmos lábai szinte repítik lefelé, az indóháztól lejtő kertben... A szalmafonatos kosarat teleszedte már; harmatcseppes levelek közt megbúvó érett eperszemekkel... Csupa illat, üde fuvalom a tavaszi hajnal, mosolyog a feltisztult ég, a szigorú arcok... Még Apáé is, amint begombolja feszes állomásfőnöki zubbonyát... És anyáé is, amint a megszedett eper után nyúl...

„Anyá!... Anyá!...” — kap ijedten a durva zökkenőtől szertepottyanó eprek után. Aztán jeges rémülettel, szinte nyöszörögve kérleli: — „Nem az epret, anyá... nem az epret... Inkább a kezemet... Anyá!... a kezemet...”

— Valami baj van, Janka néni? — kérdi Márta, tenyerébe fogva a kétségbeesett erővel kezére fonódó öreg ujjakat. De öreg Mellerné eszméletéig nem ér el már semmiféle hang a jelenből. A kéz simogató érintése azonban megnyugtató. Képelete a száguldó autóval egyre messzebb szánkózik a régen elhagyott tájakon: fiatal lányból iskolássá, iskolásból meg totyogóssá törpül vissza. Védelmet, esdő gyámoltalansággal szorongatja a végre megtalált kezét, aztán — pillanatok alatt újból felcseperedve — az éjszaka rémei elől bujjik síkosra vasalt vászoningének hús redői közé. De ott sem lehet nyugvása... Ó, ez a szüntelen rohanás, örökös zizgódás!... Tapogatózó keresés és kutatás valami eszméletlen és mégis érző, zizgódó és kattogó, gondolatok nélküli fényességben... Mikor?... Hol?... És miért?... Émelyítő édeskés szag után szimatol egy elfelejtett félelem benne. Persze rögtön felébred, és meghallja a kisfia sírását, mint akkor, a szülőasztalon...

Nem gondolatok ezek, csupán összevissza képekben felbukkanó régi érzések, hirtelen megnyílt visszaidézéseknek ismét átélni kívánó vágyódásai. Az öreg templom oltárképe; rézsút tűz rá a nap, kigyullad tőle a ránéző Krisztus-arc... Elvakítja a szemét a csupa-homályban, csak onnan, egyedül onnan hasad a fény... Uram, nem vagyok méltó... nem vagyok méltó, hogy a hajlékomba... Ó, ez a kéz... Nem anyáé... Erősebb és mégis puhább, lágyabb... A kéz, mely az oltár vakító fényéből... egyenesen őhozzá, ide a rácshoz... a várakozó áhítathoz... Hogy megsimogassa... ráhagyatkozzék... a Kézre, igen a Kézre...

Nagyot huppan a kocsi, s ő is újból nagyot szisszen. Lelekének egyre emelkedő jó érzéseit kemény korlátok közé szorítja már testi esendősége; nem engedi tovább ringatózni a szinte eufóriás megkönnyebbültségben. Törődött vén csontjait kegyetlenül kezdi hasogatni a fájdalom. Visszaparancsolva fiatalodó képzeletét, nem engedi tovább nyaldosni a múltat, mint öreg eb a már régen lerágott csontokat... Lám, lám, sokszor kötötte Anya a lelkére, ne száguldozzék szélvészként a kavicsos úton, mert orra bukik egyszer... Megérdemelted, hogy a durva kövek felvérezzék a kezedet meg lábadat!... Rögtön hozom a kis üveget, a jóddal... Jaj, csíp, Anyám, nagyon csíp... elég már, ne többet!...

— Fáj valamije, Janka néni?...

Janka néni?... Mért nem Janikának nevezi már anyá?... És mért nem mondja, ahogy ilyenkor szokta: „Ebsont beforr! Katonadolog ez, Jani!” Vagy nem

is ő?... Lehet, hogy Katinka?... A szerda a napja... meg a kenyérsütésé is a szerda...

„Katonadolog!” — csámcsogja fogatlan inyével a megtalált régi ízt. Márta persze nem értheti; biztosan a döccenőkre, a költözködésre, a változásra gondol... De már nem is szól többet, elcsendesült; hagyja, simogassa csak a kezét... Az öreg templom oltárképén kihuny lassan a fény, a szerdai házikenyér illata is messze úszik az időben; az emlékező lágyság határozottá élesedik már kivasalt arcán, olyanná, mint a kemény formába kényszerített viasz...

Kata már kora reggel óta ott topog az egykori rabkórház előtt. Egyre nyugtalanabban lesi az érthetetlenül késedelmeskedő transzportot. Bentről — a boltíves folyosókról — kihallatszik a kőművesek és ácsok ütemesen visszhangos kópácsolása, gyors iramban száguldanak már ők is a befejezés felé. Mennyi jószándék és igyekvés! — gondolja Kata, — és mégis kátyúba rekednek a tettek, ha az irányító érzéketlenek nem látják meg a közösséget kitevő egyes embereket!...

Pedig már hajnalban felkelt, nehogy lekésse az érkezésüket. Ma még egy falatot sem nyelt le, persze, hogy megéhezett. Fázik is; csupa vacogás a teste, a lelke. Makacsul kerülgeti körül — istentudja már hányadszor — a masszív épülettömböt, hátha mégis van másik kapuja is, a hátsó frontján? Habár újból meg újból meggyőződhetett róla, hogy nincs; csak változtatja folyvást a helyét, éhesen, fázva, topogva, egyre jobban borzongva valamiféle benső vacogástól, ami a jószándék tehetetlenségétől didereg olykor a mindent elnyelő közönnyel szembenező emberben. Mert mit érnek az évezredek meg újabb eszmék; a régi Máriák áhítata, a mai Márták hivatásérzete, a hozzá hasonlók lelkeségéből születő megvalósulások, ha hatalmat ragadhatnak kezükbe a semmitől vissza nem riadó Verák is, csakhogy aranyforrást fakaszthassanak önmaguk számára még a koldusok barlangjának szikláiból is.

Szinte kopog a nyelve, annyira kiszáradt a torka. Valamiféle kínzó szomszúságtól fuldoklik, mintha ő is felelős lenne valamiért, amit lehetetlen volt megakadályoznia... De mit tehet az ember a közönyösök ellen, akik egyetlen vállrándítással, egyetlen tollvonással intéznek el emberéleteket? Irigy alacsonyrendűségükben sárral fröcskölnek be az embertársaikhoz odahajló Mártákat, ők, akik még a kisujjukat sem hajlandók megmozdítani, hogy megakadályozzanak esetleges tömeggyilkosságokat... Miként is ötlött eszébe ez a kegyetlen szó? Talán csak azért, mert... Igen, igen, így érzi: ha Benson doktor sorba injekciózza szegény kisöregeket, ez talán kegyesebb megoldás lett volna a számukra...

No, csakhogy!... lassan befordul végre a fekete rabkocsi a sarkon, lassan gördül a kapu elé. Megáll. Feltárl a hátsó ajtó, Márta tornászik lefelé. Ő is gyűrött és összetört, nem az úttól, hanem a kegyetlen úti élményektől; ezeket a hozzá hasonlók lelkéből kiradirozni sohasem lehet. Kata érzi ezt, és örül neki, mert különben kik vennék fel a harcot a Verák érdekszövetkezet ellenében, egy egyre tisztább, felelősségteljesebb élet reményében? A gyerekekért, de az öregekért is, akiknek mindenképpen részük van a folytonosságban, ha másként nem, hát a világepítőkhöz fűződő vérségi kapcsolatuk révén.

Márta után bizonytalan lúdtalpaival Stázi néni kacsázik lefelé. Bizony sok víz folyt le azóta a Dunán, amikor még hattyúmodra ringatózott szirupos színeinek álomtávnán; a valóságos élet rég letörölte giccses vásznairól az ábrándos nefelejceket, s nyakon csípve őt, bezárta a kripta közösségébe, majd onnan a fekete rabkocsiba. Ott kint, a szocilis kerti napsütésében felfénylettek még olykor a megfakult álomliliomok; de mi várhat rá a több évszázados vedlett falak hasas rácsai és dohos kapualja mögött? Hulló vakolat, maga az elmúlás, — mi egyebet várhatna?

Utána mankóstul Mihaleknét segítik le. Az út megviselte a szatyrából előkandikáló fiatal fikuszt is; legfrissebb hajtását törte le egy váratlan zökkenő; megsebzett törzséből azóta is szüntelen bugyog elő nyúlósan ragacos tejféhér fikuszvére. Haza!... Haza!... sikolt fel benne is az ott maradt kis Rapcsákné makacs követelőzése, mert sok elsüllyedt otthona után e percben a szocilist érzi elhagyott hazájának; emlékezetében még él alvadt vérszínű szép őszi firhangja, létezik még a bihari régi ház is, a gyermekkor, az eltűnt ifjúság, pedig mindebből — álmok és házak végtelen sorából — mi egyéb kézzelfogható valósága maradt meg a szatyrában sebzetten vérző fiatal fikusznál?

Orbán Pista és Vedres Jóska — a szocilis kis háztáji gazdaságának két markos legénye — sorjában tolja ki a hordágyakat; fürdetésre is ők liferálták a kádakba őket. Elsőnek Becske Julist, aki vaksi módon hunyorgat a váratlan világság-

tól. A szocilisban még a fiataljához számított, de itt, a tűző déli fény utcai forga-
tagában — az élet örökkön zajló folyamatának valóságában — róla is kiderül,
mennyire avított és vén már. Az ő kabátja, kendője is oly jellegzetesen zöldes fekete,
mint a többié; valamennyi most került elő a szocilis alagsori raktárából. Ott őriz-
ték az ápoltak utcai ruháját, a hozzátartozóktól számukra bekért halotti csoma-
gokkal együtt: az ünneplő feketét, egy pár stoppolatlan harisnyát, tiszta inget,
és aki kívánta, keresztet meg rózsaféért is. Most — egy gondosan betakart kos-
árban — velük utaztak ezek a csomagok is; mindeniken rajta a név; ki veszi
majd hasznát az elérkezendő időben?

Julius után Toplák néni bukkan napvilágra, összevissza görbült tagjait a vas-
tag hárászkendőbe bugyoláltan is félti a friss légáramlástól, fejét még mélyebbre
húzza be a takaró védő rejtékébe. Utána Ancsa pillogtatja gyanakvón azt a
sanda félszemét, majd mint a sápadt telihold a sötétszürke égen, Ilon terül szét
az aszfalton. A tekintete morcos, a szája panaszra görbülten haragoskomor. Pedig
csak a latyakos gumijára haragszik, bőrét csipi a sok csúnyaság. Mit szólnak
majd hozzá? Itt biztosan szúrósabbakat paskolnak majd a fenekére!

Fuller néni haragoslila padlizsán-képe ugyancsak elüt a sok pergamentarctól;
mert olyan a bőre valamennyinek — a rókaképu Franyicskánénak, a golyvás Tó-
biás Marcsának, meg az örökkön kényeskedő, parókás kis Holzmann Viktóriának
is — akár az időtől megfakult fóliánsoknak a lapja. Amint sovány nyakukat
nyújtogatják a szürke aszfalton, olyanok, mint vihartól levert halódó varjak a rég
leeratott élet sivárrá fosztott tarlóján.

Ott buzgólkodik már köröttük az új otthon vezetőnője is. Mindenkihez van
jó szava, bátorító mosolya, mégsem sikerül még feloldania a meredt tekintetek ijedt
szorongását. Katát egyre jobban kinozzák meg a tágra nyílt, aggodalmas vén ba-
goly szemek. Értéktelen motyójukat leküzdhetetlen remegéssel markoló göcsörtös
ujjaiknak árulkodó félelme. Tehetetlen magárahagyottságuk, mely csapott vállai-
kat még mélyebbre húzza: mit hoz számukra a nagy változás, melynek új ritmu-
sától már előre riadozik berozsdásodott öreg agyuk, megszokottságba tespedt, bom-
ladozó szervezetük.

Számolgatja az ismerős kisöregeket; tízen vannak már, tizenegyediknek most
bukkan napvilágra Berta néni. Mint a többi, sötétségből kikerült társa, ő is vaksi-
módra hunyorgat. Erősen barázdált magas homloka mögött az értelem erősen ha-
dakozik most elmeszesedett sejtjeinek tompa érzéketlenségével. Rég leülepedett
szavak úsznak felszínre, csupa elfelejtett dallam. Például diffuzgere nives... Persze,
persze! ... Mit tudod, adnak-e majd e napunkhoz holnapot is az égbeli istenek...
Neki ennyi évtized után is még mindig Horatius lüktet a változások sodrásának
minden hullámverésében. Állandót sose várj — inti őt év és óra — elviszi dús
napodat... És az aszfalt szürke tarlójára vetődve is makacsul markolássza tovább
a mélyből felkúszó, újból felvillanó régi értelmeiket, akárcsak összekötözött kis
bugyrát a mellén. Benne lapos erszénykéje, egy ostoba négylevelű lóhere; sose hitt
benne, nem is hozott szerencsét. (Valamikor, büszke „szabad szellem” korában,
holmi babonasággal azonosítva, a hitet is lenézte, de hajlott korára — miért ta-
gadja? — gyakran irigyelte meg öreg kenyerespajtását a békességes nyugalmáért,
amint lehunytt szemmel és fiatalra vasalt arccal hallgatott hosszan, civilruhába
öltözött lelkipásztora látogatásai után.) Mit kötött még a szürkepöttyös kendőbe?...
A karácsonyi kölnit, amit még fel sem bontott, a latin szótárát, egy kerek doboz-
ban két háromszögletű ömlesztett sajtot és két szem múmiává aszalódott fűgét...
Egy gyöngye pillanatában csente el Ilontól, azután elfelejtette megenni, de kidobni
sem volt szíve...

Kata kedvesen köszönti, s ő szinte vidáman kiáltja oda:

— Megyünk a kazamatákba! — és boldoggá teszi, hogy minden gondolkodás
nélkül talált rá a megfelelő szóra.

— Valamikor kolostor volt ez az épület — magyarázza Márta, és Janusek
Berta, egykori „szabadszelleme” fellobbanó humorával, pokolian élvezi helyzete
groteszkségét.

— Nohát ezt se gondoltam volna, hogy vénségemre kolostorba vonulok! — nevet
fanyar fintorgással, és meglazult kendőjét kámzsa módjára húzkodja rá dús sörte-
hajára.

De Kata most nem értékeli a humorát, egyre erősbödik benne egész napi szo-
rongása. Várja már, hogy végre napvilágra kerüljön a tizenkettedik kriptalakó is.
Végre zökken már a bárka-ajtóban a hordágy, Orbán Pista a fejénél, Jóska a

lábánál hozza, és itt, a napvilágon, méri csak fel az arányokat: milyen csöppnyi semmiséggé fogyott szegény mama! Zöldefeketére kopott, foszlott tollú aprócska varjú már ő is, lehullott szemhéjai alatt hegyesen kiélesedett csőrrel. Álla alatt megkötött fekete kendője kemény-fényesre vasalt viaszarcot keretez, melyet nem lágyít már sem fájdalom, sem öröm, sem emlékezés, sem félelem. Arcának pettyhüdt kuszasága már élesen határozott vonalakat öltött; még a pillája sem rebben, csak hallgat, vádló némasággal. Fel sem szisszen a fájdalomtól, amikor hordágya a kemény aszfalton nagyot koppan.

— No pajtikám, öreg Pirithousom, csakhogy partot értünk végre! — nyújtogatja sovány nyakát öreg Mellerné felé Berta, Kata meg föléje hajol, hogy lecsüngő kezét a tenyerébe kapva, simogatásával becézze; hadd érezze, hogy itt van mellette, már reggel óta várja, és nem hagyja el őt soha.

De émelyedő öklendezéssel visszatántorodva, hirtelen iszonytal engedí ki kezéből az ólmosan visszahulló megnehezedett ujjakat. Márta feketekeretes pápaszeme hajol már a hordágy fölébe, pár pillanatra ő is kezébe fogja a hideg kőujjakat, de szóttlanul ő is visszaereszti őket, majd összébb húzza a kendőt a csendes viasz-arcon. A partra vetődött vén varjúhadból — szerencsére — senki sem figyel fel a jelenetre. Egyik sem veszi észre, hogy egyikük már elhullt. Egyedül Berta előtt rémledezik valamiféle szörnyűség, amit nem akar megérteni. El kíván futni a valóságtól, de hová is futhat előle? A valaha mélyen beléidegződött horatiusi szavak most — mint a „szocilis”, az elhagyott ház homlokzatán — foghíjasan szitálnak előtte a sűrűre aszfalton, oly összemosódottan, mint a túlforgatott filmek kopásának esője:

... sem rang... sem cifra szavad, sem erényed
nem hoz a földre megint...
... mert a sötét mélyből nem menti Diána se...
... és Theseus sem erős megmenteni Pirithousát
léthei láncából...

Léthe... Léthe... — ez a szó motoz benne makacsul a zavarosan rátört káosz-ból. Feszülten erőlteti értelmét, de minden jelentés messze úszik most tőle, csak Fuller néni lihegését hallja „vizet, vizet, vizet”, majd Fuller néni hangja mögül váratlanul bukkan elő újból az értelem: inni! Persze: inni... Inni a Léthe vizéből!... És markolja már, mint kincset, a megtalált szót, s főleg értelmét: Feledés!... feledés... feledés!...

Kata elfordul. Nem akarja, hogy valaki is meglássa visszagyűrni nem tudó könnyeit. Márta észrevétlenül szorítja meg a kezét, csak a hangja náthás küssé, amint rendelkezik, hogy Pista meg Jóska milyen sorrendben szállítsa befelé a sűrűre aszfalt-tarlón tolláskodó kisöregeket. Csak amikor már valamennyiüket elnyelte a kapu sötét torka, kerül sor az utolsó hordágyra. De öreg Mellernét nem az emeleti kórtermek felé irányítja az otthon vezetője, hanem lefelé, az alagsorba. Egy ablaktalan, egyetlen célt szolgáló hívős helyiségbe, mely sokkal inkább rászolgál a kripta elnevezésre, mint a szocilis hosszú terme. De öreg Mellerné már úgysem mérheti fel a kettő közötti különbséget, nem emlékszik ő már sem a szocilis kriptájára, sem másra, mert Doktor Berta rábőkött a valóságra: öreg Pirithousa már „örök felejtést kortyol az alvilági folyók vizéből”.

Az elhajított kő ezzel befutotta már látható pályáját.

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLI: Kérjük kedves munkatársainkat, hogy a jövőben lapunknak szánt kézírataikat két példányban (egy másolattal) és a szabvány-nak megfelelő gépeléssel (kettős sorközzel, megfelelő margóval) küldjék be, mert ezzel egyrészt megkönnyítik a nyomdai korrektúra munkáját, másrészt megkímélik a szerkesztőséget a kéziratmásolás többlet-költségeitől. — Kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza.